تلفیق مدل های جدید مالی با خیریه‌ها و قرض‌الحسنه‌های سنتی ایران

با هدف تقویت رفتار کارآفرینانه در این نهادها

دکتر کورش خسوری دارانی

مقدمه

خیریه‌ها وقرض الحسنه‌های خود جوش و سنتی ایران که عموما توسط اعضا یک فامیل، پرسنل یک سازمان، اهالی یک محل یا... ایجاد می‌شوند نقش مهمی در هدایت نقدینگی جامعه به سمت فعالیت‌های بدون ربا ایفا می نمایند و همچنین بخش قابل توجهی از نیازهای مالی اقشار ضعیف و متوسط جامعه را نیز تامین می‌کنند. اما این نهادها هنوز نتوانسته‌اند از مدل‌های جدید مالی نظیر میکروفاینانس، سرمایه‌گذاری‌جمعی[1] و... و همچنین فناوری‌های جدید همچون فناوری اطلاعات برای توسعه و تسهیل فرآیندهای خود استفاده نمایند. این امر باعث کندی رشد این تشکل‌ها در کشور و در جا زدن آنها در همان حالت قدیمی شده است. دراین مقاله ضمن اشاره به ظرفیت‌هایی که این نهادها در حوزه میکروفاینانس و سرمایه‌گذاری جمعی دارند به نحوه تقویت آن با هدف توسعه کارآفرینی پرداخته می‌شود و نرم افزاری که برای این کار طراحی شده است معرفی می‌شود.

فرصتهای موجود در خیریه‌ها و قرض‌الحسنه‌های سنتی

صندوق‌های قرض‌الحسنه و خیریه‌های قدیمی در ایران پتانسیل‌ها و ظرفیت‌هایی دارند که می‌توان با تقویت این پتانسیل‌ها و فعال نمودن آنها تحولی اساسی در رفتار و تاثیرات این نهادها در فضای اقتصادی کشور بوجود آورد. دو مورد از این فرصت‌ها در این طرح مدنظر قرار گرفته‌اند:

خیریه‌ها و قرض‌الحسنه‌ها ساختاری نزدیک به گروه‌های همیاری[2] موجود در ساختار میکروفاینانس درکشورهایی چون هند و بنگلادش دارند. زیرا عموما افراد عضو این نهادها یکدیگر را می‌شناسند و روابط اجتماعی یا خویشاوندی بین اعضا آنها مولد فشار اجتماعی[3] است که در مدل میکروفاینانس جنوب آسیا عامل اصلی بازگشت و تضمین وام‌های پرداختی می‌شود. این به این معنی است که با استفاده از این ظرفیت می‌توان با

1- Crowd funding
2- Self Help Groups
3- Peer Pressure

یک مدل ساده ساختار میکروفاینانس متناسب و هماهنگ با خیریه‌ها و قرض‌الحسنه‌ها را درکشور ایجاد نمود و بدون دغدغه اخذ وثیقه برای آنها خط اعتباری[1] ایجادکرد.

• علاوه بر مورد فوق، در قرض‌الحسنه‌ها و خیریه‌های‌سنتی ایران رفتاری مانند و شبیه به سرمایه‌گذاری جمعی نیز وجود دارد . به عنوان مثال در مواردی که یکی از اعضا دچار مشکلی می شود یا تصمیم می‌گیرد یک فعالیت اقتصادی راه‌اندازی نماید از حمایتهای مالی سایر اعضا بهره‌مند می‌شود. این حمایتها اضافه بر وام‌ها و کمک‌های رایج در این نهادها است و به صورت فوق‌العاده به فرد متقاضی اعطا می‌شود. البته این رفتار دقیقا مشابه اتفاقات رایج در سایتی مانند کیک‌استارتر[2] نیست ولی از شباهتهای زیادی که بین این دو رفتار دیده می‌شود میتوان نتیجه گرفت که این نهادها واجد پتانسیل فعالیت در حوزه سرمایه‌گذاری جمعی نیز هستند.

از این توضیحات مشخص می‌شود که در این مقاله بنا نیست ساختاری کاملا نو در انداخته یا ساختار خیریه‌ها و قرض‌الحسنه‌های موجود برهم زده شود، بلکه تنها تلاش می‌شود با استفاده از ابزار فناوری اطلاعات و کمک‌ها و مشاوره‌های مدیریتی قابلیتهای این نهادهای سنتی در دو حوزه میکروفاینانس و سرمایه‌گذاری گروهی فعال شده و از این رهگذر الگویی جدید در اقتصاد ایران به ویژه در حوزه توسعه کارآفرینی بوجود آید.

روش اجرا و آزمایش الگوی جدید

قبل از اجرای گسترده این الگو لازم است که یک، دو یا حداکثر سه صندوق قرض‌الحسنه یا خیریه به صورت داوطلبانه با این مطالعه همراه شده و رفتار و فعالیتهای خود را در یک قالب جدید و با کمک یک نرم‌افزار اجرا نمایند. به عبارت دیگر عنصر اصلی پیاده‌سازی این طرح یک نرم افزار است که برای حل برخی از مشکلات رایج در خیریه‌ها و صندوق‌های قرض‌الحسنه در اختیار ایشان گذاشته می شود. این مشکلات در ادامه شرح داده شده‌اند. اما در واقع این نرم افزار فقط برای رفع مشکلات عادی این نهادها ایجاد نمی شود، بلکه در ورای آن فعالیت میکروفاینانس و سرمایه‌گذاری جمعی اعضا نیز مدیریت می‌گردد . نقاط ضعفی که این نرم‌افزار هدف قرار داده و از این طریق همکاری صندوقها و خیریه‌ها را جلب می‌نماید در قسمت بعد توضیح داده شده‌اند.

نقاط ضعف خیریه‌ها و قرض‌الحسنه‌های سنتی ایران

در خیریه‌ها و قرض‌الحسنه‌ها ارتباط اعضا و مدیریت هنوز به صورت چهره به چهره انجام می‌شود. مثال اگر اعضا وجهی را به حساب این نهادها واریز نمایند این اتفاق را باید به صورت سنتی (تلفنی یا حضوری) به اطلاع مدیریت صندوق یا خیریه برسانند.

در مقابل نیز اگر مدیریت قصد داشته باشد برای تصمیم‌گیری در مورد فعالیتی خیریه یا یک فرصت سرمایه‌گذاری نظر سپرده‌گذاران را جویا شود ناگزیر از برگزاری جلسه حضوری یا تماس تلفنی با تک‌تک اعضا می باشد و در صورتی که نظر همه الزم باشد، برگزاری جلسه عمومی ضروری است.

نرم افزاری که تحت وب بتواند این ارتباطات را مدیریت و تسهیل نماید، مطلوب بسیاری از این خیریه‌ها و صندوقها خواهد بود. این نرم‌افزار باید در کنار حل مشکلات بالا، فعالیت‌های جدیدی از جنس میکروفاینانس و سرمایه‌گذاری جمعی را نیز سازماندهی و مدیریت نماید تا در هر یک از این تشکلها بتوان فعالیت‌ها و رفتارهای کارآفرینانه را تقویت نمود و توسعه داد. ساختار نرم افزار پیشنهادی در پیوست ذکر شده است.

ساختار قرض‌الحسنه‌ها و خیریه‌های تحت پوشش این طرح مشابه صندوق‌های رایج در کشور است.تنها تفاوت در این است که هرگاه عضوی طرحی کارآفرینانه داشته باشد یا به صورت اضطراری نیاز مالی داشته باشد از طریق این نرم‌افزار به اطلاع دیگر اعضا می‌رساند و سایرین هم اگر صلاح بدانند به او وام قرض‌الحسنه یا کمک بلاعوض اعطا می‌کنند.

نتایج مورد انتظار از این طرح

در این طرح علاوه بر این که مشکلات روزمره خیریه‌ها و صندوق‌ها برطرف می‌شود تلاش می‌شود دو ویژگی بالقوه این نهادها که در بالا به آن اشاره شد، به فعالیت در آیند:

1- Credit Line
2- www.kickstarter.com

تقویت رفتار سرمایه‌گذاری گروهی

در نهاده‌های همکار این طرح و با همکاری اعضا خوش فکر پروژه‌های کارآفرینانه تعریف می شوند و از اعضا برای کمک به این پروژه‌ها دعوت می‌شود. برخی از اعضا این پروژه‌ها را بررسی‌کرده و ممکن است آنها را تایید نمایند. بدیهی است که کمک‌های اعضا در نهایت به حساب خیریه یا صندوق وارد می‌شود. این یعنی هر عضو با این کار هم به یک فعالیت کارآفرینانه کمک کرده‌است و هم با بازگشت پول به خیریه و گردش مجدد آن موجودی صندوق را افزایش داده است. ضمن این که ممکن است فرد کمک گیرنده به غیر از بازگشت اصل پول منافعی از پروژه خود برای صندوق یا خیریه و اعضا آن تعریف نماید - چیزی شبیه به پروژه‌های کیک استارتر - و به این ترتیب مزیتهای حاصل از فعالیت اقتصادی خود را برای سایر اعضا چند برابر کند.

تقویت و توسعه میکروفاینانس

در ضمن برخی از این پروژه‌های کارآفرینانه ممکن است قابلیت این را داشته باشندکه کمک‌های بیرون از خیریه یا صندوق را به خود جلب نمایند. دولت، خیرین، سرمایه‌گذاران، بانکها و... می‌توانند به عنوان عامل حمایت از این پروژه‌ها عمل نمایند. آنچه که باعث می‌شود کمک‌های خارجی به یک نهاد وارد شود عملکرد گذشته آن، تعداد اعضا، اعتبار آنها و شاخص‌هایی از این دست است. اینها معیارهایی هستند که در کشورهای جنوب آسیا باعث ایجاد خط اعتباری برای گروه‌های همیاری توسط بانکها می‌شوند. در این طرح فعال به سراغ خیرین می‌رویم و از آنها برای کمک به صندوق قرض‌الحسنه یا خیریه - نه‌خودفردکارآفرین- کمک می‌گیریم.

در این طرح مطالعاتی ضمن این که از مشارکت صندوق‌های قرض‌الحسنه و خیریه‌های موجود استفاده می‌شود، یک صندوق قرض الحسنه ویژه این طرح با مشارکت دانشجویان رشته کارآفرینی ایجاد می‌گردد و همه این مدلها با همکاری ایشان تست می‌شود. امید می رود در طی یک سال اجرای این تحقیق بتوان به یک مدل مناسب برای توسعه صندوق‌های قرض‌الحسنه و خیریه‌ها در راستای توسعه کارآفرینی در کشور دست یافت.